

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
"доктор"

в област на висше образование: 1. Педагогически науки
професионално направление: 1. 2. Педагогика -Теория на възпитанието и
дидактика (социална педагогика)

Автор: Рая Стефанова Димитрова

Тема: Конституиране на химерната група като девиантна субкултура с
криминогенен потенциал

Научен ръководител: доц. д-р Николай Цанков

Рецензент: проф. дпн Клавдия Сапунджиева, СУ "Св. Кл. Охридски"

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Рая Димитрова е родена 1982 г. Тя е докторант към катедра „Педагогика”/„Социална педагогика” на ЮЗУ – Благоевград. Завършила е специалност „Социална педагогика” в ЮЗУ – ОКС „бакалавър” и две магистратури – по образователен мениджмънт и по криминална психология. Има завършени и различни квалификационни курсове, обучения и участия в проекти. Тя е хоноруван асистент към Факултета по педагогика на ЮЗУ. От биографичната справка личи, че има известен опит и интерес към изследваната проблематика.

Всички етапи по процедурата са спазени, а представените документи са съобразени с Правилника за развитие на академичния състав на ЮЗУ.

2. Актуалност на тематиката

Темата на дисертацията е значима не само в социално-педагогически контекст, но и в по-широк социален контекст, тъй като дава възможност за усъвършенстване на превантивните механизми за намаляване на рисковите фактори за престъпно и отклоняващо се поведение на деца и младежи. Основната изследователска визия на проблема за конституирането на химерната група като девиантна субкултура с криминогенен потенциал не само представя съвременната реалност, но и разкрива различни контексти и изследователски равнища и възможности за справяне с агресията и насилието, което е своеобразно научно предизвикателство. В този смисъл изборът на тема е особено актуален и със силен изследователски потенциал.

3. Познаване на проблема

Дисертационният текст представя и анализира химерните групи като своеобразни места и пространства за социализация, като специфична субкултура, чрез която подрастващите „преодоляват“ неуспехите и неудовлетворението си от възможностите и отношението, проявявано към тях в семейството, училището, общността. Налице е много добро познаване на проблема – в теоретичен и емпиричен план, като идеи и практики в предишни изследователски търсения и резултати. Фокусът на дисертацията насочва към ясно дефиниране на химерната група, обосноваване на необходимостта от действащи механизми за справяне с криминогенния риск при подрастващите и обосноваване на модел за превенция на рисковите фактори и заплахата от рецидив на девиантните и делинквентните прояви в поведението. Така се допълва арсеналът от

превантивните механизми и начините за справяне и преодоляване на престъпните и криминогенните групи при непълнолетните. Това е *реален принос* за социално-педагогическата теория и практика. Анализирани са достатъчно като обем литература, която представя актуалното състояние на проблема. Дисертацията е цялостно и самостоятелно изследване по темата, което показва познанието и теоретичната подготовка на автора по изследваните проблеми. Може да се каже, че това е теоретико-емпирично изследване с концептуален характер по отношение на химерната група и механизмите за нейното конструиране.

4. Методика на изследването

Цялостната изследователска концепция е последователно очертана, структурирана и обоснована. Смятам, че предметът и целта на изследването са разменени по смисъл, но вероятно в това отношение изследователската логика на докторанта е друга. Цялостното изследване е проведено на няколко етапа, по прецизно определен план (2017-2020 г.), а използваните методи съответстват на изследователската концепция и обхващат основните изследователски полета – теоретичен анализ и синтез; интервюиране (авторски въпросник – 30 непълнолетни от ВУИ „Ангел Узунов”, гр. Ракитово и 11 младежи от Затворническо общежитие „Бойчиновци”), анкетиране чрез онлайн анкета (180 ученици гимназисти) и експертна оценка с 49 експерти – педагогически съветници, пробационни служители, обществени възпитатели и др.; математико-статистически методи за обработка на резултатите от емпиричното изследване. Реално е използван и вторичен емпиричен анализ на данни – от НСИ, макар че не е

изведен като отделен метод. Изследването е проведено в различни институции и градове в България.

5. Структура и характеристика на дисертационния труд

В структурно отношение дисертацията се състои от увод, три глави, заключение, препоръки, литература и приложения – 224 страници. Литературата съдържа 231 източника, като 107 са на кирилица и 124 – на латиница.

Теоретичната част е представена в първа и втора глава, като са анализирани основно младежките субкултури и химерната група като девиантна субкултура. Представени възгледите на основни школи за същността, възникването и развитието на субкултурите, характеризирани са различните субкултурни обединения и са посочени техните параметри, открити са мястото и ролята на субкултурата за социализацията на подрастващите, направен е постмодерен прочит – чрез идеите на П. Бурдийо за социалното възпроизводство. Разгледани са и причините и факторите за появата и проявата на химерната група, изведен е основният акцент в поведенческия модел на химерната група – агресията, насилието и виктимното поведение, като са представени различни психологически теории и модели, потърсени са общите характеристики между химерните групи и престъпните групировки в обществото. Тези теоретични анализи са *реален принос*, защото се дефинират ясни теоретични същностни характеристики и полета за изследване на химерната група от съвременна гледна точка и откриват изследователска перспектива за изследване на престъпността въобще.

Трета глава представя дизайна и резултатите от емпиричното изследване. Изведена е система от показатели и критерии и е конструирана методика, която стъпва върху базисните изследователски въпроси – с. 136. Данните показват: наличие на химерни групи в училище, които са основен източник на агресия; кражбата като основен елемент на отклоняващо се поведение; характеристиката на семейната среда – бедност, многодетни семейства, криминално проявени родители; приятелската среда като фактор за десоциализация и др. Систематизирани са характеристиките на основните фактори и причини, детерминиращи криминогенен потенциал при химерните групи. Абстрахиран е и на основата на резултатите е обобщен социалнопедагогически модел за превенция, насочен към: превенция на риска от включване в химерни групи и превенция на риска от повторни правонарушения. Това е *реален принос*, който дава ориентири за социалнопедагогическа работа за преодоляване и намаляване на противообществените прояви сред подрастващите. Фокусът на Модела е върху основните фактори за превенция – семейната среда, училищната среда, приятелската среда и общността. Чрез него се допълват и обогатяват възможностите за социализация на децата и младежите и се обогатява социално-педагогическата практика.

6. Преценка на приносите и авторството на докторанта

Дисертацията е лично дело на докторанта, а текстът коректно представя автори, резултати, позовавания, предимно от референтен тип – по основни обобщения на източника. Бих препоръчала използване на повече конкретни цитати и цитирания – с посочване на страницата.

Изведените приноси са коректни, макар че биха могли да са по-обобщени и насочени към това с какво конкретно се обогатява

социалнопедагогическата теория и практика. Трудът акцентува върху недостатъчно проучено у нас *изследователско поле*, свързано с конституирането на химерните групи като девиантни субкултури с криминогенен потенциал. Сама по себе си тази идея е *принос*, който е съзвучен със съвременните социалнопедагогически практики.

7. Автореферат и публикации

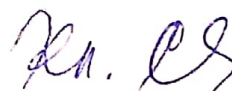
Авторефератът отразява основните постижения на труда и е достатъчно представителен. Налице са 4 публикации от различен научен жанр, три от които са самостоятелни и една – в съавторство с научния ръководител.

8. Бележки и препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Основните ми критични бележки са свързани с възможното по-богато представяне на изводите и с още по-богат и критичен качествен анализ на данните от изследването.

Обобщение: Дисертацията представя актуален и значим за социалнопедагогическата теория и практика проблем. Изследването има основните качества на дисертационен труд. Резултатите и изводите имат конкретно научно-практическо значение за реализиране на идеята за конституирането на химерните групи като девиантни субкултури с криминогенен потенциал.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Проектът за дисертационен труд има редица безспорни качества и в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав и правилника за неговото прилагане, съдържа научни или научно-приложни резултати и показва, че Рая Стефанова Димитрова притежава теоретични знания и способности за самостоятелни научни изследвания. Всичко това са основания да дам своята **положителна оценка** за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ на **Рая Стефанова Димитрова** по професионално направление: 1. 2. Педагогика - Теория на възпитанието и дидактика (социална педагогика).

25. 11. 2020 г.

проф. дпн Клавдия Сапунджиева